

Іван Желем

В рівній, а ці і не в векшій мірі як в поезію, вписує ся Іван/Ваньо Желем своєю творчістю в формування сучасної лемківської прози. Полны натурального гумору, часто монологізовані жарти і гуморески Желема в майстерській спосіб оперують індивідуалізованом живом бесідом яскравых лемківських типів. Сварлива кума, пияк, клеветник, лябздуля, недбача, надмірно бесідлива жена, без слова нарраторского коментаря самохарактеризуют ся своїма комічними монологами. Їх кус карикатурні вказаний підхід до жытя, своєрідна філософія, яку презентуют надзвычайні правдиво і глибоко сягают до лемківських реалів, сміло і зо знаньом выкористуючы форму живого монологу, ці вірнійше діалогу з нич або рідко бесідуючым спілбесідником.

Єст тіж Іван Желем автором нарисів описуючых етнографічны, культуровы, крайобразовы вальоры Лемковины, ріжны історичны події, звичаї (*Кермеи, Ей, гудацы, округлого*), штоденне жытя Лемків (*До Горлиц*). Більшіст тых нарисів і споминів є міцно ліризувана, полна тугы і жалю. Друкували ся они переважні циклічні (хоцбы спомнути лем найбарже знаний цикл *Оповіданя старого Лемка - уйка Демка*). Оповіданя, нарисы, гуморески, жарти Желема прикрашали "Лемківску Сторінку" в шистдесятих і сімдесятих роках.

Творы друкують ся за: "**Наше Слово**": Р. 1965, нр 43 (*Ой верше мій, верше*), нр 45 (*Страш, страику, страи*); Р. 1966, нр 9 (*Чарівниця*); Р. 1967, нр 32 (*На стежці*); Р. 1972, нр 32 (*Груба Берта*); Р. 1975, нр 16 (*Повіл бы-м вам дашто*)

Груба Берта

Но і юж! Юж, кумо, і фертик! Ани мою тугу не розбивайте, бо так ем юж забанувала, же-м забанувала... Бо тепер юж каждый пес на мене гавкне, юж каждый жебрак повіст, же Пракседа нич не вартат.

Стратила-м, кумо, свій гонір, як злотий піняз, дочыста-м стратила. Забрала мі го гнеска Секлета, мій ворог смертельний, документні повідам, же мі забрала. Іщы і публику з мене зробила, цілий мій рід выставила на стыд-ганьбу. Юж тепер медже люди не выйду, ани сой очы на світ не вкажу. Най чешут языки на мі, най брешут з моім ворогом, най мя огваряют, а я юж нич не одповім. Бо юж нич не значу пред нима, як не мам свого гонору, ой, кумцю, юж не значу!

То хоц вам вшытко оповім, може мі легше буде, може дакус біль-туга на серци втихне.

Ото-м вышла коло полудня надвір і чую, як моя рябата кура летит перестрашена з Секлетиной загороды на свій подворец і кодкодаче - най Бог заварує. Ту ем не вытримала і повідам гречні:

— Та ты чога, поганине, так ся збыткуєш над боскым сотворіньом? Ци ти юж серце гет лойом заросло?

— А, бо она така сама вжерта, як ей газдыня. Знищыла мі ту, маньора, цілу грядку, — промырала під носом Секлета споза плота.

То она, шельма, повідат так, кумо, до того, же-м сой дрібна і прудка, як мотовило, тай голосиста-м така, же мя іщы нихто в селі не пересварил. Та їй і гварю:

— Но то што, же-м не така куфа, як ты, што аж свята земличка ся під тобом погынат. Зато-м сой легка і шварна, як серна на полянці.

— Або як шалена коза на припони...

— А ты незграбна, як старий медвід в берлозі...

Так сме ся, кумо, дост долго перегваряли през тот пліт. Юж і моя рябата ся втишыла і задоволено шпорче ся на купі гною, а мы обі фурт своє. Секлета од своєюй

стоділкы ледво часом выдусит до мене даяке слово, бо она, як сами знате, на язык тупа, а я од свого порога, як з машин-гвера, сыплю їй одразу по десят.

О, юж ся мі давно так файні не сварило, як гнеска. Та ем сой одраз подумала, чом то мя рано так ліва долон свербіла. Так ся мі, кумо, файні сварило, же-м Секлеті не давала ани слова выгварити. А ей дівка Текля, як занюхала, же ту непет, то втекла, як заметена, до свого Гмитра.

Бо треба вам знати, же на Секлету мам в серци окрутну ід зато, же взяла мойй дівці фраіра. Бо ей зять Гмитро на смітю был іщы в мойой Параскы, а в мясниці Секлета юж го перешварцувала до себе за приймака. А добрый был паробок, неє што повідати, акурат для мойой дівкы. Хоч, правда, добрі ганчувал на ногу, але зато мал пят моргів поля, а то гнеска не багателя. А teraz тоты моргы, як корова огоньом змела, пропали за ей Текльом, а я де найду зас другого такого жениха.

То так ся мі, повідам, кумо, так файні зо Секлетом сварило, же навет ей старий фрас Гарасим, як нас кусцьок послухал, то лем голосно сплюнул в наш бік і забрал ся назад до хыж. І зараз ем ей так приперла, же юж не знала, што має робити. Лем мі іщы крикнула наостаток:

— Ты - чарівниця!

Але я все знам што одповісти:

— А ты груба Берта!

І виджу, же Секлеті дых заперло, бо іщы такого не чула.

А я такы мудры параграфы добрі знам, бо мій Петро в тамту войну был аж на італянцкым фронті, то мя дуже навчыл такых вояцкых мельдунків, же могу і регіментом командувати. А груба Берта, то, жебы сте, кумо, знали, был такій канон, якым Німец стрілял на Француза аж до його першого міста. О, так!

То тепер лем сой спокійно стою і чекам, што ся зо Секлетом стане. А она, як звалена колода, покотила ся за поріг стодолы.

— О, то-м ти дала — кричу за ньом — о, то-м ти повіла! Же-быс знала, з кым собі зачынати, бо я знам ся і на высокых гешефтах. О, то-м ти дала!

Але смотрю, а тота вагабунда зас выходит і несе пред собом гладженицю. То я іщы голоснійше:

— О, то-м ти повіла, ага, жебы-с мя знала, ага, о то-м ти дала...

Але Секлета сперла гладженицю на пліт - і як зачне ньом тріскотати, як зачне тріскотати! Што я рушу языком, а она гладженицьом, якбы лен терла, - тр-рах-шах-чах-чах, тр-рах-шах-чах-чах, што я слово, а она - тр-рах-шах-чах-чах!

І так не дає човекови слова прогварити. Аж мя штоси штрикнуло в серци, бо чую, же то юж напевно, як то повідают, пришла криска на Матиска, же юж мене хыбаль гет пересварит. Бо юж лем стою перед ньом, як дурна уця, і не знам, што дальше робити.

А ту і сисіде тот гармідер почули, як ся позлітували, регочут ся і іщы Секлету піддурюют:

— Но і баба, но і воєвода!

— Дай їй, Секлет, дай і за нас, най знає, як вшыткым допікати!..

І мусіла-м, як побитий пес, сховати ся до хыжы, а Секлета хыбаль іщы там стоїт і торжествує, ано посмотрте, кумо, ци іщы стоїт, бо зо мною штоси ся юж зле робит - гет ся мі ногы заламуют.

Но а тепер то юж ся мя ніхто не буде боял, юж мя вшыткы будут мати за нич... За нич, кумо!...

Бо стартила-м свій гонір, як злотий піняз, гет ем го стратила. Стратила-м, кумо, і юж! І фертик!

Ой верше мій, верше...

З циклю: *Оповідання старого Лемка – уйка Демка . записал Ваньо Желем з с. Вапенне*

Якбы вам дахто повідал, же Фырдей не ест найвыжша гора в світі, то не вірте йому, бо він бреше, або вас циганит. Бо найвыжша гора в світі то Фырдей, тот, што находит ся медже Вапенным а Боднарком, біля самого Розділя. І не смійте ся, бо вшыткы знають, же то правда. А небіжка моя баба, як я был іщы маленькій, то мі завсе повідала, же з нього видно аж піл світа. Вы може зас тому не вірите? То я сам переконал ся, же то тіж правда.

Як я юж кус підріс і мал деси коло вісем років, то мы з Фецком Бодаком і Ваньом Шопом вылізли аж на самий верх Фырдея, бо все нас барз кортило увидіти одтамаль аж піл світа.

Мы пішли коло лазенок, в яких купали ся в болоті, котре ладні звало ся боровина, хворы люде, што приїзджали до Вапенного з Горлиц, Біча, Ясла, Змигорода і інчых міст, а по двох-трёх тыжнях одїзджали домю уж здоровы. А дальше при самым Фырдеі была студня, з якої текла вода для тых лазенок. Хоц вода в ній заносила згнилыма яйцями, але хворым барз помагала, а такой воды нигде більше не было. Кус выжше на Фырдеі были газдівскы поля засаджены зімяками і засіяны ярцьом, а іщы дальше, то юж росли самы крякы – березина, ліщына і тернина, в яких пасла ся худоба. Мы драпали ся дальше помедже яловец і добрі засапаны нарешті вылізли на самий вершок Фырдея.

- О, як ту барз високо, - повідат найстарший з нас, Фецко.

Мы розсмотрили ся і переконали ся, же з Фырдея видно барз далеко. На пілніч од нас, деси там в долині, лежала Боднарка, а поза гором, направо Фолюш. Дальше за гором Пагорина і інчы польскы села, а іщы дальше, за сивым туманом, деси аж там на краю світа, стояло велике місто Ясло, в яком небіжка моя баба была за свого жытя аж два раз. Збоку, тіж далеко в долині тягнуло ся Розділя, а дальше Лепинкы і аж до Біча, де мій уйко Онуфер возил тесаний камін на будову хыж, інчы польскы села. Наліво в шырокій зеленій долині, як в гнізді, до самой церкви притулила ся Мацина. Ёй перерізала дорога, што ішла дальше на захід през Мацинкы і Санкову до Горлиц. Горлиці то было таке величье місто, в яком была желізна колей, а моя мама каждый віторок продавала яйця і масло і купувала мі файны білы булкы-кукелкы.

А на полудне од нас в глубокій ярузі над річком лежало наше рідне село Вапенне. З вершыны Фырдея і його соломяны стріхы і сады коло хыж, і узкы клаптикы поля были іщы меншы, але файнійшы.

- О, яке красне наше село, - выкрикнул зас тот самий Фецко. – І праві ціле окружене лісом: ту Вапенник, там Мацинскій ліс, з того боку Фырдей, а там зас гора Верх.

На тым Версі было кілька кошар, кади пастухы заганяли на ніч худобу, яку ціле літо пасли на горах. Попід Мацинским лісом діставали нафтову ропу і там стояло дуже нафтовых шыбів. Мы, хлопчыска, часто ходили там смотрити, як дістают тоту чорну мазуту і знали зме, же тоты шыбы сут барз высокы. Але одталь, з Фырдея і они были маленькы і стояли деси там глубоко в долині.

Поза верхом было село Пригонина, але нам ёй не было видно за гором, лем зме виділи другу гору – Корнуту, тіж порослу темным лісом. За ньом были села Бортне, Святкова і інчы, а з другого бока Пстружне, Ропиця, Маластів. Але тоты села лежали в долинах медже гребенями гір і нам видно было лем верхы тых гір. Они выступали еден споза другого так, якбы цікаво приглядали ся до нас і чым дальше од нас, тым барже синіли ся іх верхы і лісы, што іх покрывали. А іщы дальше і тоты горы і тоты лісы

розпливали ся в прозорій синяві, што вісіла медже земльом і небом і лем орлы, горды мешканці карпатських верхів, спокійно кружыли в ній чатуючы здобыч.

Мы долго стояли як зачаруваны і не могли зме насмотрити ся на тоту вшытку красоту. І коли зме сходили юж вниз, то нам здавало ся, же мы на правду виділи аж піл світа.

А пак-потім доля розметала нас по ріжных краях. Виділ ріжны землі і моря, безконечны степы і высокы горы, великы міста і маленькы села. Але николи уж нияка гора не здавала ся мі така висока, як тот Фырдей в Карпатах, бо з жадной не было видно аж піл світа – прекрасну Лемковину.

А гнескы, як часом згадам собі тоту гору в Карпатах, то часом одразу зачынам співати стару лемківску співанку:

Ой верше мій, верше,
Мій зелений верше,
Юж мі так не буде,
Як мі было перше.

Страш, страшку, страш

То діяло ся на Лемковині барз давно, може іщы товды, як люде не знали ани желізной колеі, ани камфіны, а іздили лем быками або кінми і світили в хыжах деревяныма трісками. По лемківських селах іщы не было шкіл і праві же нихто не знал ани чытати, ани писати. В будний ден люде занимали ся лем свойом газдівком, бо она давала ім хліб і оджду, а в неділю ходили до церкви, а потім котры одпочывали дома, а котры і в корчмі. Вшыткы были не так релігійны, як забобонны, бо будучы неписменны не розуміли ріжніці медже релігіюм а забобонами. Єдным з найбільше пошырених забобонів была віра в “страхы” – якісы позагробовы духы, што приходили до люди і робили ім ріжны пакости.

Лемківскы газдове іщы не поділили свої гірскы поля медже діти по пілчвертку і по кавалку, як то было юж за наших часів, а газдували іщы переважно на цілых чвертях. А же іх поля были каменисты і прудко заростали тернином, то, жебы іх обробити без ниякой механізації лем єдном або двома парами волів-сейків, треба было добрі нагарувати ся од самой яри до пізной осени і робити од рана до ночы, а часом і в ночы. Найбільше гарунку люде мали в жнива і товды барз часто приходило ся ім жати зерно і в ночы до місяця. Більшы газдове на такы нічны жнива кликали на поміч люди з села. Переважно ішли дівчата і молодшы жінкы, тай парібкы вязати снопы і складати стіжки. Така робота завсе была весела і нераз в місячну літню ніч з даякого берега над селом, де был лан жыта або пшениці, долго было чути веселий сміх, а потім і спів:

Штырі волы-сейкы
Рогами ся чешут,
Выдай мамцю дівча,
Най люде не брешут.

Але были і такы, што лем сами выходили на ніч в поле і до заходу місяця жали свою ниву.

Єдного разу жати зерно при місяци вышол лем сам газда Василь зо свойом газдыньом Ружом. Они так добрали ся, же обоє кус шепелявили і обоє барз бояли ся “страхів”. А парібкы, якы в тоты часы, так само як і в нашы, любили посміяти ся з таких люди, вышли собі в крякы на беріг і коло пілночы, коли страхы найбільше показували ся людям, часом шмарили згоры камін гын, де жал Василь і Ружа. Коли Василь і Ружа почули, як в жыті штоси зашелестіло, то іх напал великій страх, але они нич по собі не подали, лем дальше жали. Та як потім зачало шелестіти тіж і в кряках, і

то штораз більше, то они перепудили ся іщы барже, бо думали, же то їх страшыт “страх”. Обое прудко зорвали ся, шмарили серпы і зачали втікати долину до села. Хлопці тіж побігли долину і Васильови і Ружа здавало ся, же то “старх” жене за нима.

Але Василь летіл скорше і Ружа хотіла крикнути, жебы він ей почекал, но з перестрашу стала іщы і заікати ся і крикнула:

- В-расиль, В-расиль, поцекай!

Та Василь і не думал. Гнал долину што мал силы і лем порадил своїй газдыни:

- Кстий ся, Рузо, кстий, кстий!

Перестрашена і засапана газдыня, лишена в такій біді своїм газдом, зрозуміла, же нияк не втече од “страха”, якій тупотіл керпцями штораз ближше поза ньом і же мусит з ним давати собі раду сам-на-сам. В тій розпуці она набрала остатньої одвагы, обернула ся назад, розмашысто перекстила ся і тоном, якій мал показати “страхови”, же она ся його нич не боїт, голосно повіла:

- Страш, страшку, страх – я ксцена і миром масцена!

І зас перекстила ся і погнала долину за своїм Васильом. Так она повторяла кілька раз, аж докаль не нашла ся на своїй загороді, де юж ей ждал і сам газда.

А на другій ден Ружа таємничо шептала сусідці Парасці, же на їх поли під лісом тіж зачало страшыти.

Тота пригода внет рознесла ся по селі і з того люде стали называти Василя – Врасильом, а сельскы збыточныкы долго іщы дражнили Ружу словами: Кстий ся, Рузо, кстий.

Чарівниця (урывок)

- Мене в селі вшыткы знають, а вы, кумо, і вы, свахо, можете тіж того потвердити, же-м газда порядний, на никого злого слова не повім і не занимам ся бабскыма пльотками. Але про Микытову Євку мушу вам повісти, же то вірутна чаровниця.

- ?

- Не чудйте ся, бо она як захоче, то о пілночы на коцюбі і до вас прилетит. І хвіст напевно тіж ма, лем го ховат під фарбанком.

- ???

- Ага, а вы што сой думали – чарівниця. Я тіж вам неостатній юж бортак і кус виджу, што ся доокола робит. Но, най юж буде і по вашому, же хвоста іщы не має – хоц вы ій гын тіж не зазерали – але молоко од чужой коровы забрати знає! Забере молоко од сусідскых коров до своїх і юж. І товды сусідка нич не надоїт, а Євка має полны горці. Зас не вірите? То ся звідайте кума Гнатка, што она на яри поробила його коровам, же цілий місяц не давали му молока ани по кварти. Лем аж, як ся юж зо три тыжні попасли на траві і кус з них вышли ей чары, то зас появили молока. А Євка і товды доїла цілий дійник, бо вшытко кумово молоко пішло до ней.

Ага, юж вас цекавит, як она того робит? О, она знає, як того зробити – чарівниця! Приходить якоси на яри до кума Гнатка і на памбіг просит пожычыти ій плахту коничу.

- Як раз ся мі скінчыл свій – повідат – а не мам юж ани макуха, ани отрубів помастити коровам січку і як мі не пожычте хоц кус, то коровы мі барз втратят молоко, бо през цілу зиму мали покус то конич, то макух, то отрубы, так же юж привыкли добрі їсти і зато покус ся доїли. Пожычте мі – гварит дальше – хоц з плахту коничу, то юж сой якоси пораджу, бо юж внет худоба піде ся пасти, а на траві коровы зас будут мати молоко.

А кум Гнатко мал коничу іщы доста, бо він го так не згайнувал в зимі коровами, як Євка, а тримал лем покус для коня, а же они сой сусіди, то ся над ньом змилувал. Дал ій одразу оберемок коничу до рук і казал прити іщы раз з плахтом. А Євка носила тот конич домів не доокола по стежці, яком она завсе ходит до кума Гнатка, а просто через загороду, хоц, што правда, трава ся іщы на ній і не зеленіла. А чого она так го носила, га? А-а, видите, не знате. То я вам повім: того, же она чарівниця, а так чары ліпше діют. Чекайте, чекайте, іщы ся нич не звідуйте, бо як вам вшытко оповім, то ся аж счудуєте.

Як Євка принесла тот конич до свого боіска, то ся зараз вернула том самом дорогом до обору кума Гнатка і по дорозі штоси чарувала. Іде пару кроків, а потім ся зогне і нібы підносит зо землі тот конич, што ій перше нібы впал, а потім зас кус іде і зас робит тото саме. Але вы не вірте, же то она стратила товды тот конич. То она го товды нароком шмарила на землю, бо ій треба было зачарувати ним тоту дорогу, жебы по ній молоко од коров кума Гнатка перешло до ей коров. І для того она ішла з ним напосто, а не по стежці, бо напосто чарами легше одобрати молоко, як по стежці. А-а, тепер юж видите, же она лем по то і пожычала коничу, же лем ним можна зачарувати молоко. А вы іщы не певны, же она чарівниця?

- Але, свате, повідают, же она барз пильнує коров, бо окрім того, же ціле літо пасе іх на поли, то іщы на плечах носит ім траву до стайні.

- А якже носит, аж ся горбит, так носит. Ідте посмотрте в поли хоц єдну меджу. Думате, же така заросла іщы глонішньом травом, як моя, або ваша? Та де там – выжата чысто-чыстіцько, а молоденьку траву з ней Євка юж давно занесла коровам на подойок. Так Євка выжынат для коров вшыткы свої меджы, а як бы сте не мали нич против, бо они і так вам непотрібны, то она выжала бы і вашы. А думате чого? – Бо ту зас лем травом може счарувати молоко. Такій в тых чарівниц порядок, ага. А вам, свахо, не было бы чого так коровы кормити і задармо ся мучыти, бо вшытко єдно они бы вам молока не дали, бо вы не чарівниця.

- Куме, але прецін Євка ходит до церкви і ся кстит і молит.

- Ходит? А коли ходит? Вы кумо і вы свахо, так як моя стара, в неділю сами пасете коровы, жебы дітиска хоц раз на тыжден ся добрі выпали. І лем выженете коровы на рін і они лем там прудко дачого кус лизнут, а юж сте дома, бо треба іти до церкви. І як лем єгомосьць возмут басом “благословен Бог на-аш...”, то вы юж побожно одповідате “амі-і-н”, або старате ся іщы в притворі поцілувати іх в руку, як они лем заходят до церкви. А Євка як? На “благословен Бог” она іщы пасе коровы на файній траві дагде на меджы або коло потока, а потім попасат іх іщы на отаві або на коничы. А чого? Бо мусит так, бо така умова з чортом, же може іти до церкви, але аж на “іже херувими”.

На стежці

- Аньо, кумо, та бодай же вас качка копла, та ци то сте вы, ци може то не вы? Та прецін виджу, же сте сой вы. То витайте мі кумо іщы раз і повідайте, одкаль сте ся ту така файна взяли. А я сой смотрю на вас і думам, ци то часом не кума Дорка ідут стежком до села, а може то они? – гварю до себе. Але як ем ся призрила ліпше, то одразу виджу, же то кума ся так файні пустили помедже хьжы, лем ся ім чепец як дуга выблискує до сонця і фарбанка як пава выгынат ся за нима. І іщы-м ся так втішыла, же вас, кумо, виджу, так ем ся втішыла, як бы мі дахто положыл на руку сто дуляри. То як ся, кумо, мате, што повісте, ци кум Орестий здоровы і кади сте ся так ладні пустили?

- Дай Боже здоров'я, кумо Февроно і вам, же мя так рады стрічате і же сте мя не обышли...

- Же то тіж , кумо Дорко таке повісте! Та хыбаль єм іщы не даяка там поганка, ани ниякій вам не хараон хараонській, жебым вас обходила. Бо іщы-м никого не миняла, то і вас, кумо, не обыйду, на што то таке бесідувати.

- Но, але кади сте ся так парадні в будний ден выбрали? Бо мій фрас іщы зрана поїхал до ліса по дырва, то я сой одразу подумала – піду до сусідкы Мелены і призрю ся, што они гнескы готуют на полуденок, то може і я дашто таке пристрою старому. Но і певно, же кус єм ся в них затримала, бо іщы-м хотіла дознати ся, як з тым весільом в Адиміра Пелеха. То сусіда повідають, же на зальотах ся нияк не погодили, бо Адимір дає за дівком пят моргів і луку під горбками, а Афтан Млинар повіл сой іщы і тот кавалок за березином, што приперат до його поля і сам вынесе з пільтора морга, то певно, же з того вшыткого нич не выйде. А вы, кумо Дорко, напевно ліпше про тото знате, бо кум Орестий прецін родина до Афтана...

- А я, кумо Февроно, мыслю сой, же они якоси ся погодят, бо оба богачы і з кым ім більше єднати свої ґрунты і діти, як не медже собом. А опруч того треба признати, же Адимірова дівка іщы не найгірша і до роботы прудка, а Афтанів Михал тіж єден великій ганч і то напевно ся єдно другому надало...

- Но а я, кумо, што повідала? І дівка, гварю, і паробок файны, то чого бы ся ім не поженити. Лем же то, знате, дівка має єден великій ганч і то навет не єден, а аж два. Як бы Афтан про них знал, то бы ей не схотіл за невісту. Але опруч мене, сусіды Мелены і Насты, но і свахы Марины зо сватом Плятоньом, іщы нихто про то нич не знат. А я никому бым про то не повіла, бо не люблю никого огваряти. Лем вам, бо сте, кумцю, порядна і справедлива так само, як і кум Орестий, секретні повім, же Адимірова дівка така гыіва, же не даст до себе приступити ани рідній матери, а до того іщы як ходит, то лівом ногом так гей бы фальшувала...

- Але ж , кумо Февроно, та прецін вшыткы люде ей видят і нихто іщы таке про ню не повідал...

- А вы, кумо Дорко, найліпше присмотрте ся самы як іде в неділю до церкви, ци в селі неє для Афтанового Михала ліпшой дівкы. О, хоцбы Максимова Текля, Дзядикова Євгенія, а найбарже то юж, реку, моя Ксеня – хыбаль не дівка акурат для нього? Дозерала бы го, пильнувала як цицкове телятко, якбы ей взял і ани бы до нього николи гамбу не отворила. Зас і мене взяти з Грицом – хоц зме не такы богачы як Адимір, але тіж зме не кєпскы сватове для Афтана. Бо його сын, повідають, тыжек ганчуватий – планний до роботы і шкортний до іджыня, то глядат сой таку бабу, жебы за нього гарувала на його моргах і добрі го пильнувала. Але мене тото нич не обходит, бо він до мойой дівкы ся не залицят, а з Адиміром напевно ся не погодят.

Йой, але так сте мя забесідували тыма зальотами, же сте мі іщы ани не повіли, чого ся днес так парадуете долоселом? Бо я як вас лем познала, то зараз єм сой подумала, де то так моя кума Дорка гнескы сой спацеруют як даяка парадниця...

- Та яка там парадниця, кумо Февроно...

- Е, не перечте, кумо Дорко, бо тот чеpec і тоты высокы черевікы то берете на себе хыбаль даколи до церкви, а я виджу, же і спідник сте выпустили спід спідниці, як в даяке свято. Ба, та і тот вышываний горжет єм на вас виділа лем єден раз глонішнього року, як сте ішли до сповіди. А тепер хоц юж сонце під полудне, а вы сой долоселом...

Ойой, кумцю, та як добрі, же сте мі припомнули, бо бым гет забыла про полуденок, а мій чорт деси юж внет приїхат з ліса і зас ся мя звідат дручком про нього. Та добрі хоц, же го іщы не видно там, о, з той горы. Бо то маньора завсе ся так квапит, якбы му што під хвіст заступило. Але кой го неє, то іщы сой кус побесідуєме.

- А мі ся здає, кумо Февроно, же якіса фура іде гын на самым версі, о, смотрите самы, може то кум Гриц – сивым коньом і з дырвамі...

-Тажек то, кумо, він, верабоже він! Якіса зла кров юж го несе з того ліса. І што я тепер зроблю з полуденком? Бо лем ем зазрила капинку до сусіды Мелены і з вами ем ся ту лем привитала, а його юж штоси пре. Та бодай бы му іщы хоц колесо в тій парії злетіло, або ось в возі трісла... Но то я лечу, кумо, домя, юж лечу. Лем пораďte мі іщы, што му пристроїти на полудне? Ага, юж знам. Зроблю му різанку на молоці, бо і сусіда Мелена тіж гнеска рыхтувала різанку. Най ся наїст, най го заднит юж раз, же так не даст мі ани дыхнути.

- Кумо Февроно, не лете аж так прудко, бо кум чоґоси стали на самій горі і штоси поправляють при возі, о видите? Може ся ім напавду дашто зопсуло?

- О, то бы зме дашто з вами іщы сой побесїдували, бо зме ся так давно не видїли...

- Е, та то кум Гриц певно лем загамували ланцухами колеса, бо юж зас ся спускают в долину.

- Ойой, ангеле хоронителю мій, та тот антипко зас юж іде на мою біду. Но то будте здоровы, кумо Дорко і витайте файні кума Орестия, бо я лечу, юж лечу домя.

- Ідте здоровы і вы, кумо Февроно, бо я тіж ся кваплю, жебым ся не спізнала...

- Але ж, кумо Дорко, чуєте, кумо... А бодай ес зашпонтала ся на каменях, парадницю зателебана, же ани побесїдувати дакус не хочеш... Ге-ей, кумо-о-о, кумцю-ю, та зачекайте же дакус, бо вы мі прецін іщы не повіли, кады ідете. Га? Што? Та нич не чую! Га? Не чу-ути, повідам! Но то мі повісте як ся споткаме другій раз. Што? Га? Не чуєте? Дру-у-гій ра-аз, повідам. Ага, другій раз...! І кума, кума Орестия мі файні витайте-е-е...

Юж сам не пю і вам не раджу

(Гумореска)

Юж не пю! Жебы сте знали, же юж ні. Верабоже, юж ани не позерам на тоту палюнку. Пийте сой сами, бо я зарюк ся ей і більше не скоштую той гіркоты. Мам ей дост! Хоц бы сте мя до ней як просили, то мя не скусите більше.

Скорше мі на долони волося выроне, нич я возму на язык хоч краплю оковіты. Не возму і квіта! Най інчы пропивают свій розум і газдівкы, а я таким бортаком більше не буду. Не буду, бо юж не пю.

А тота надпочата фляшка коло мене, то юж інча справа. То так, якбы мое лікарство. Бо мам в собі таку болячку, же на то неск ниякой рады, лем тота оковитка. То часом ся нюм закроплю, як болячка барз докучыт. Бо як бы-м ся од нюй не заворожыл, то бы-м так гынул, як товды на запусы.

А на тоты запусы то-м выпил, як ся належыт порядному човекови, зо дві кватеркы, а може дакус і веце той зорівкы, бо, як сами знате, сподївал ся зас скоштувати ей як Бог приказал, аж деси на мясниці.

Но то чекам тых мясниц. Чекам ден і нич. Чекам другій - нич. Юж тыжден проходит і свята недїленька настала, але - нич. Аж як ем в недїлю гвечер люг спати, том почул, же штоси ся зо мною зле діє. Чекам дальше - йой, та, псякров, зле. "Але то што іщы за фрас?" - гадам сой. А дальше юж добрі чую, же в жылах начысто густне мі кров. Стинат ся, псяюха, і юж гыну. На смерт, люде, гыну!

Схопил ем ся з припецка, але чую, же в ногах штоси дає шпрунга і розходят ся чеперакы на бока, як тота наша баґниста дорога за селом. Хочу сперти ся на руки, але юж і руки ходят, як стары кланиці.

"Ой, Гарасимцю, то юж, видно, тобі криска", - подумал ем сой і зас ем впал на лежак. Та ба, тепер юж і в горлі штоси шпрунгує - стиснула мя якаси колера як обручом і не дає дыхнути, лем зіпам, як дыхавичний кін. "То напевно мі так злы людиска наврочыли, не інакше", - міркую. - "Треба бы покликати знахорку, жебы мі зняла тоты врокы, бо марно зыйду зо світа".

З того перестраха я ішы більше вывалил очы і виджу, же до мене шкірит свої два дуплявы, як моя стара верба над ріком, зубиска якаси чарівниця.

Я ішы раз зіпнул і не вірю своїм очам, бо надо мною стоїт юж не чарівниця, а сама, най ся преч гварит, кострубата смерт - така висока і костиста, акурат як моя стара - і зо заду тримат на мя косу. "Но худаку, тепер юж документні тобі амін", - страхам ся і голосно кричу - "ой". Але ніхто ніч. Я ішы раз - "ой-йой, бабо, гыну!" Але смерт дальше стоїт надо мною і терпеливо чыгат на мою душу.

І ту раптом чую, як споза ньой одзывает ся перепуджений голос мойой дівкы Параскы.

- Мамо, та юж робте дашто, бо видите, же няньо чысто гмерають.

- Е, ніч хоробі не буде. То ся му напевно з пятыкы даякы чортиска приснили і так сой до них больмоче, — озвала ся нараз голосом мойой старой моя смерт, — Зараз му зготую деякого зіля і дам попиту свяченой воды, то му вшытко перейде.

- А я, мамо, знам, яка вода нашому няньови йайліпше поможе. То недалеко, я зараз принесу, — повіло дівчатище і тріснуло дверями до сіни.

За якісий час Параска вернула ся од шынкаря Лейбы з фляшком оковиткы і вляла мі еден шкалик ло гамбы. За другым келішком смерт юж одступила од мене, а кров в жылах розогрїла ся і зас почала приємно по мні ходити. Товды дівка, най ей Панбіг даст доброго хлопа, пішла собі дальше спати, а мі зробило ся так файні, же-м до рана ішы кілька разів заворожувал ся з той фляшкы од передчасной смерти.

Од того часу так ем выпрактыкувал, же як лем дашто всередині почынат мя муляти, то прудко заживам того ліку і болячка одразу проходить.

А більше палюнкы, верабоже, юж не пю. Зарюк ем ся і квїта. Сам не пю і вам не раджу!

Але, йой, бо юж ся зачынат. Так сте мя забесїдували, же зас ся мі штоси слабо робит. Но-ле, налійте мі з той фляшкы ішы еден шкалик. Ага, можете тот більший. І доливайте до самого верху, о так. Но то жебы сте мі здоровы были...

Повіл бы-м вам дашто (Жарт)

Повіл бы-м вам дашто, але што з вами бесїдувати, як вы не были в Карпатах.

Бо не были сте, пробачте, і не сперечайте ся так окропні, як сте не были. Одкаль, доправды, того знам? Тажек я по вас виджу, як бы-м ся до воды смотрил, же сте в горах николи не были.

Не были сте там і не ходили сте по дикых дебрях, не гытали сте гірске повітря і не пили сте джерельной водиці з той замуленой студенкы, што сховала ся в травянистій гушавині за самым лісом. Не видїли сте тіж як там споза Кычеры сходит пурпурове сонце і красит лісисту Магуру і як потім оно заходит за Магуру, а яскравима кольорами розмальовує пологій бік Кычеры.

Та і лісів карпатских не знате. Бо як бы сте знали, то бы сте тоты гордовиты карпатскы красавиці ялиці не заміняли на жадны архаїчны великаны секвої, а тверды і обемисты карпатскы буку на ниякы там егзотычны баобабы. А як бы сте хоц раз дыхнули освіжаючым запахом сосновой жывиці, то юж бы сте николи і нігде не нашли красшого аромату, хоц бы сте го глядали і на самым кінци світа. Но і не видїли сте тіж

в наших лісах ани живого волка, ани дикого вепря, хоц може в даяких високих науках сте і не остатній.

А гірській потік як бы сте хотіли перейти на тамтот берег, то хыбаль ставали бы сте на тоты камені, што з нього стырчат, жебы сте сой не простудили свої делікатны ногы, бо вода в ним і в літі як лед студена, а вы ся і так кепско чуєте, бо здоровля в вас окропечні планне.

А чеберче собі такій потічок помедже скалами, а плескают ся в його прозорій водиці королівскы пстругы, а шумлят над ним сивыма конаряма тоты старезны буки, а кучерявлят ся коренасты сосны і купают в ним свою невмераючу вроду тоты стрімкы ялиці. а деси з боку долітує до нього ріжноголосе тріскотаня вшелеякого птаства... І тото вшытко разом творит таку манливу карпатску мелодию, же станете сой посеред той музыки, заслухате ся в ню і пе треба вам юж ани клясичных симфоній, ани модерных оркестер. Бо ту мате і високу клясику, і крикливий модерн.

При тій оказіі додам, же і на лысы верхы гір сте помедже яловец не вылазили і не смотрили сте з них далеко долов в глубоки долины, яругы і дебри — і не кружыла ся вам голова од той піднебесной высоты, і не здавало ся вам, же зараз выроснут вам на плечах крыла і полетите на них легко і плавно за гірскыма побратимами орлами понад тоты сивы верхы і зелены долины, як одвічний і вільний іх господар. Та де там — не жыли сте в наших горах і. не были сте орлами...

А на лемківскым весілю хыбаль сте были? Не перечте, бо ніт. А треба бы вам, реку, быти, бо такого весіля юж нигде неє, вера, присягам, же неє. Ей, бо то на ним як заграют гудаки на гушлях, як вдарят в бубен, як потягнут по басах, то лемківску обертану танцюют не лем люде але і хыжы, і горы, і лісы та, ба, і небо ся вам закрутит од того танцю. Та што там гварити — як бым юж на дощці почув тоту троїсту музыку, то бым ся хыбаль зорвал і сой іщы раз файні затанцювал! А як бы сте почули, як там свашкы торжествуют «Выберай ся, Марись», а дружбове журят ся «Юж ем ся оженил, юж буду свою мал», а до того вшыткого як бы сте іщы увиділи весільний гонор нашого вельомовного пана маршалка, то бы сте лем языком цмокнули і повіли: «О, то сой весіля, ото так забава».

Але неє што з вами бесідувати, як вы і на кстинах не были, і на пяте село па кермеш сте не ходили, і. па вечірках не фуркали сте параднійшым дівкам веретена.

А може ходили сте до ліса на яфыры або на грибы? Ага, ходили! А як бы сте і пішли, то і так бы сте нич не назберзли, хыбаль даяких пурхавок і моримухів, але і з тым бы сте ся, худаку, потім в лісі, па людске посміховиско, стратили, лем бабы мали бы з вами непотрібну замороку, закля бы вас перестрашеного нашли в даякій чортовій паріі.

Йой, та чую тіж, же хоц сте ся дост наїздили колейом, а може і налітали літаками, але до порядного ліса іщы сте не іздили по дерево на будову або по сягы на дырва. Бо і по якого фраса бы вам там іхати! Іщы бы вас там, заваруй Боже, ялиця привалила, а фуру то бы сте перевернули па першым камени на закруті, бо вы напевно і загамувати лалцухом колеса як треба не потрафите. Юж ліпше тримайте ся воза з пілкішком і мягкым сіном і рівного гостинця до міста, то він вас доведе просто до стациі і поїхате сой колейом на свої панскуваты манівці, як ся вам юж так барз надало в тых худобных чужынецкых краях..

Е, та не мам юж што з вами дальше бесідувати, бо вы і кустриці накосити не потрафите і не покладете конич на остырву, ани серпом не нажнете сой жыта на хліб і до стіжка тіж го пе поскдадате, хоц бым вам і забил, як має быти, колик до землі.

Виджу, же і керпця не вшыєте, бо николи сте в них не ходили, ани ниякого ільняного лаха з домашнього полотна не облікали сте на себе. А про чугу або гуню то

сте хыбаль од свого діда чули, як сте іщы шкрабом рачкували в нього на колінах, а видіти то сте іх напевно так виділи, як я тоты ваши хвалены гонолюлі.

Повідате, же вы тіж николи не змололи на млинци ниякого зерна, ани не скрутили сте нияку кычку на дах. І ціпы тіж сте не тримали николи в своїх пещеных руках? А може повісте, же сте іли хоц раз стеранку або кеселицю? Не повісте, бо сте не іли і не будете, а на них прецін выростали, ого, якы міцны люде. Бо де вы гнескы найдете такого хлопа, жебы сам еден зрубал вночы в панскым лісі ялицю, наладувал ей на віз і до рана завюз на склад до Сруля, або таку бабу, жебы піше махнула за ден тридцет кілометрів до міста і назад. Гнескы она юж не піде піше, бо юж не годна. Она гнескы іхат до міста мягкым автобусом, але іщы ся ій округні забагат власного авта.

І як сте, гварю, справедливий, то признаете ся, же не точыли сте лжыці, як Новичане, ани не робили млинців, як Бортняне, а поза тым сте не дротар, бо сте не зо Шляхтовы, ани не маляр, бо сте не з Лося, і на різництві ся не знате так, як Рыхвалдчане, а худобу не гнали сте на ярмак до Горлиц, Змигорода або Осіка, як Перегримка ци Брезова. І кеселицю па ряфы тіж сте николи пе продавали. І контрабандом сте ся не занимали і не переносили сте зо Словаків ани кропку, ани сахарину.

Хвалите ся, же в войну сте руковали і мате за то медалю. Але я вам на то повім, же на талиянскым фронті сте не воювали, з австрийского гвера сте не стріляли, не брали сте в Альпах фестунгы і до фельдфебеля сте ся не дослужыли. І опруч того знайте, же хоц мате моц пінязів, аде ниякій сте не гамериканец, бо не были сте на зарібках ани в Прусах, ани в Гамериці.

Но то што мі з вами іщы бесідувати, як вы нигде не были, нич сте не виділи, нич не знате.

А повіл бы-м вам дашто.